

Folkhälsomyndigheten

Förebyggande insatser mot alkohol-, narkotika-, dopning- och tobaksanvändning

En kartläggande litteraturöversikt om forskningens omfattning och karaktär

Bindningar och jäv

För Folkhälsomyndighetens egna experter och sakkunniga som medverkat i rapporter bedöms eventuella intressekonflikter och jäv inom ramen för anställningsförhållandet.

När det gäller externa experter och sakkunniga som deltar i Folkhälsomyndighetens arbete med rapporter kräver myndigheten att de lämnar skriftliga jävsdeklarationer för potentiella intressekonflikter eller jäv. Sådana omständigheter kan föreligga om en expert t.ex. fått eller får ekonomisk ersättning från en aktör med intressen i utgången av den fråga som myndigheten behandlar eller om det finns ett tidigare eller pågående ställningstagande eller engagemang i den aktuella frågan på ett sådant sätt att det uppkommer misstanke om att opartiskheten inte kan upprätthållas.

Folkhälsomyndigheten tar därefter ställning till om det finns några omständigheter som skulle försvåra en objektiv värdering av det framtagna materialet och därmed inverka på myndighetens möjligheter att agera sakligt och opartiskt. Bedömningen kan mynna ut i att experten kan anlitas för uppdraget alternativt att myndigheten föreslår vissa åtgärder beträffande expertens engagemang eller att experten inte bedöms kunna delta i det aktuella arbetet.

De externa experter som medverkat i framtagandet av denna rapport har inför arbetet i enlighet med Folkhälsomyndighetens krav lämnat en deklARATION av eventuella intressekonflikter och jäv. Folkhälsomyndigheten har därefter bedömt att det inte föreligger några omständigheter som skulle kunna äventyra myndighetens trovärdighet. Jävsdeklarationerna och eventuella kompletterande dokument utgör allmänna handlingar som normalt är offentliga. Handlingarna finns tillgängliga på Folkhälsomyndigheten.

Denna titel kan laddas ner från: www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/.

Citera gärna Folkhälsomyndighetens texter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd att använda dem.

© Folkhälsomyndigheten, 2019.

Artikelnummer: 19052

Om publikationen

Folkhälsomyndigheten har i uppdrag av regeringen att stödja genomförandet av en samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings-, och tobakspolitiken 2016–2020 (ANDT-strategin). Det innebär bland annat att Folkhälsomyndigheten ska verka för ett kunskapsbaserat arbete.

Denna kartläggande litteraturöversikt syftar till att öka kunskapen om omfattningen och karaktären av forskningen om förebyggande insatser inom området alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT). Det vetenskapliga underlaget, som begränsas till litteraturöversikter, delades in i tolv olika insatstyper som var antingen individinriktade eller samhällsinriktade.

Resultaten kan utgöra underlag för fortsatta utvärderingar och fördjupade litteraturöversikter av insatser. De kan också bidra till en ökad förståelse för bredden av förebyggande insatser inom ANDT-området.

Rapporten är framtagen av Morten Sager, Isabella Pistone och Agneta Blomgren vid Göteborgs universitet på uppdrag av Folkhälsomyndigheten. Ansvarig utredare vid Folkhälsomyndigheten har varit Jenny Hansson och ansvarig enhetschef har varit Anna Månsdotter, båda vid enheten för samordning och analys ANDT.

Folkhälsomyndigheten

Anna Bessö

Avdelningschef, avdelningen för livsvillkor och levnadsvanor

Innehåll

Om publikationen	3
Förkortningar	6
Ordlista	7
Sammanfattning	8
Inledning	9
Syfte	10
Frågeställningar.....	10
Avgränsning.....	10
Metod.....	11
Frågeformulering enligt PICO-struktur	11
Kriterier för inklusion och exklusion	12
Litteratursökning och söksträngar	12
Relevansbedömning.....	12
Utforskning av studier.....	12
Resultat.....	14
Resultat av litteratursökning och relevansbedömning	14
Beskrivning av de inkluderade översikterna.....	14
Insatser indelade per målgrupp	15
Insatskategorier	18
Individeriktade insatser	19
Fysisk aktivitet	19
Belöning	19
E-baserade insatser	20
Specifika arenor	20
Rådgivning och motivation	23
Multimodala insatser.....	24
Utbildningsinsatser	24
Samhällsinriktade insatser	25
Begränsa tillgänglighet.....	25

Minska användning av alkohol och narkotika i trafiken	26
Minskad efterfrågan.....	27
Multimodala insatser	28
Specifika samhälleliga arenor.....	28
Systematiska översikter som beaktar jämlikhet eller jämställdhet.....	29
Socioekonomisk position	29
Etniska minoriteter	29
Genus och HBTQ.....	29
Författarnas slutsatser om effekter.....	30
Diskussion	31
Metodologiska val och begränsningar	31
Slutsatser	32
Referenser	33
Bilagor.....	34

Förkortningar

ANDT Alkohol, narkotika, dopning och tobak

HBTQ Homosexuella, bisexuella, transsexuella och queer

PICO Population (P), intervention (I), comparison (jämförelse) (C) och outcome (utfall) (O)

Ordlista

Arena beskriver inom vilka sociala miljöer en förebyggande insats kan företas, exempelvis inom familjer, i grannskapet, på arbetsplatsen, i föreningar eller inom skolan.

Effekt syftar till att beskriva en förändring som uppstår till följd av en naturlig påverkan eller medveten handling.

Evidens är ett annat ord för vetenskapliga belägg som talar för eller emot en teori eller hypotes.

Genus är ett begrepp som avser de aspekter av kön som är socialt och kulturellt konstruerade, det vill säga de föreställningar, idéer och handlingar som formar våra sociala kön. Genus är alltså inte det biologiska könet.

Induktiv innebär att arbeta efter en vetenskaplig metod (induktion) där man utifrån observationer försöker skapa till exempel allmängiltig teori eller hypotes.

Insats är någon form av åtgärd för att uppnå en förändring.

Insattstyp avser här en större kategori av insatser inom området ANDT.

Kontext används här som en synonym till sammanhang.

PICO beskriver frågeställningen och preciserar population, typ av intervention, vad den ska jämföras med och på vilket sätt effekten ska mätas.

Population är den avgränsade mängd individer som studerats.

Socioekonomisk position beskriver mått av sociala skiktningar och definieras ofta av utbildningsnivå, inkomstnivå eller yrke.

Sammanfattning

Folkhälsomyndigheten har i uppdrag av regeringen att stödja genomförandet av en samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken, ANDT-strategin, 2016–2020. Det innebär bland annat att Folkhälsomyndigheten ska verka för ett kunskapsbaserat arbete. Som en del i detta har myndigheten gett Göteborgs universitet i uppdrag att genomföra en kartläggande litteraturöversikt. Syftet med översikten är att öka kunskapen om omfattningen och karaktären av forskningen om förebyggande insatser inom området alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT). Litteraturen har identifierats genom strukturerade databassökningar efter systematiska litteraturöversikter.

Sammanlagt inkluderades 532 litteraturöversikter som delades in i olika kategorier av förebyggande insatstyper. Det var vanligast med litteraturöversikter kopplade till tobak, följt av alkohol och åtgärder som syftade till att förebygga bruk av AN och ANDT, och därefter narkotikaförebyggande åtgärder och insatser mot andra kombinationer av ANDT. Ingen av översikterna hade studerat effekterna av förebyggande insatser mot enbart dopning. Av inkluderad forskning hade 42 översikter syfte att beakta jämlikhet eller jämställdhet kopplat till förebyggande insatser inom ANDT.

Det finns en omfattande mängd forskningslitteratur om utvärderade insatser för att förebygga bruk, riskbruk, missbruk och beroende kopplade till ANDT. Litteraturöversikterna utvärderar en bred variation av insatser inom olika målgrupper, arenor och kontexter. Övergripande kan områdets litteratur delas in i tolv större insatstyper fördelat på två olika kategorier:

Individeriktade insatser:

- Fysisk aktivitet
- Belöning
- E-baserade insatser
- Specifika arenor
- Rådgivning och motivation
- Multimodala insatser
- Utbildning

Samhällsinriktade insatser:

- Begränsad tillgänglighet
- Minska användning av alkohol och narkotika i trafiken
- Minskad efterfrågan
- Multimodala insatser
- Specifika samhälleliga arenor

Förhoppningen är att resultaten ska kunna användas av dem som vill öka förståelsen för utvärderingsfrågor inom ANDT-området. De kan också bidra med vägledning när det gäller behov av ytterligare kunskap, dvs. inom vilka insatstyper det skulle vara intressant att göra fördjupade analyser genom sammanställning av originalstudier eller nya empiriska utvärderingar.

Inledning

Folkhälsomyndigheten har i uppdrag av regeringen att stödja genomförandet av en samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020 (ANDT-strategin) (S2016/01028/FST (delvis)). Uppdraget innebär bland annat att Folkhälsomyndigheten ska verka för ett effektivt och kunskapsbaserat arbete och ta initiativ och utforma insatser inom ramen för uppdraget. I uppdraget och i strategin betonas att arbetet ska ha som utgångspunkt att främja jämlikhet och jämställdhet, liksom att skydda barn och unga mot eget och andras skadliga bruk av ANDT.

Mot bakgrund av regeringsuppdraget såg Folkhälsomyndigheten ett behov av att brett sammanställa forskningen om förebyggande insatser mot bruk av alkohol, narkotika, dopning och tobak. Avsikten var också att få en bild av hur man i forskning om ANDT-förebyggande insatser beaktat aspekter av jämlikhet och jämställdhet i hälsa.

Syfte

Denna kartläggande litteraturöversikt syftar till att öka kunskapen om omfattningen och karaktären av forskningslitteraturen inom området alkohol, narkotika, dopning och tobak.

Frågeställningar

- Vilka kategorier av förebyggande insatser mot alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksanvändning kan urskiljas i befintlig forskning?
- Finns det studier som har ett uttalat syfte att beakta aspekter av jämlikhet och jämställdhet? Vilka grupper riktar sig insatserna till?

Avgränsning

Folkhälsomyndigheten har inte kvalitetsgranskat de ingående litteraturöversikterna eller de i översikterna ingående studierna och kan därför inte bedöma de ANDT-förebyggande insatsernas effekter. Vi avgränsar oss till att presentera slutsatser om effekter som författarna till respektive litteraturöversikt gör.

Metod

För att besvara syfte och frågeställningar utfördes en kartläggande litteraturoversikt utifrån Folkhälsomyndigheten Handledning för litteraturoversikter (1). Arbetet, som beskrivs i det följande, kan i stort beskrivas i fyra steg:

- Frågeformulering och urvalskriterier
- Litteratursökning
- Relevansbedömning
- Utforskning av studier

Frågeformulering enligt PICO-struktur

För att specificera frågeställningen om kategorier av ANDT-förebyggande insatser (frågeställningen om jämlikhet/jämställdhet hanteras i steget utforskning) och underlätta litteratursökning och relevansbedömning användes en så kallad PICO-fråga, där population (P), intervention (I), jämförelse (comparison) (C) och utfall (outcome) (O) ingår (tabell 1). I denna kartläggande litteraturoversikt styrdes PICO-frågorna i huvudsak av mål 1–3 i regeringens ANDT-strategi:

- Mål 1: Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel och tobak ska minska
- Mål 2: Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol ska successivt minska
- Mål 3: Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.

Tabell 1 Frågeställning i PICOS-struktur

Population:
Alla populationer
Intervention:
-Narkotika, tobak eller dopning: Insatser som syftar till att förebygga eller minska bruk, riskbruk, missbruk och beroende
-Alkohol: Insatser som syftar till att förebygga riskbruk, missbruk och beroende bland individer över 25 år samt bruk av alkohol bland barn och unga under 25 år
Comparison (jämförelse):
Inga begränsningar har gjorts utifrån kontrollgrupp
Outcome (utfall):
-Narkotika, tobak eller dopning: Utfall som går att relatera till minskat bruk, riskbruk, missbruk och beroende
-Alkohol: Utfall som går att relatera till minskat bruk, riskbruk, missbruk och beroende bland barn och unga under 25 år samt utfall som går att relatera till minskat riskbruk, missbruk och beroende bland vuxna

Kriterier för inklusion och exklusion

Enbart systematiska litteraturöversikter som redovisade en strukturerad sökning och använde minst två olika databaser för litteratursökningar inkluderades. När det gäller kontext eller arena och översiktens publikationsdatum gjordes inga avgränsningar.

Litteratursökning och söksträngar

Litteratursökningar efter systematiska översikter har gjorts i databaserna Pubmed, PsycINFO, Cochrane och Web of Science under november 2017.

Litteratursökningarna utformades för att täcka in ett brett område med ett stort antal sökträffar. Stora delar av söksträngarna som användes i SBU:s rapport Att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga (2) har använts i sökningarna. Litteratursökningarna utfördes med separata sökningar där varje sakområde (A, N, D, T) utgjorde ett block och kombinerades med sökblocken ”intervention” och ”studiedesign”. Litteratursökningarna med fullständiga söksträngar i alla databaser samt antal träffar finns beskrivna i Bilaga 1.

Relevansbedömning

På grund av den stora mängd träffar som litteratursökningarna genererade inleddes arbetet med att bedöma relevansen av de 1 000 första sökträffarna ordnade i bokstavsordning. Ett stort antal av sökträffarna bedömdes relevanta och därför togs beslutet att fortsätta granska resterande träffar.

Referensverktyget Rayyan användes under artikelgranskningen. Först gjordes en grovgallring med hjälp av titel och sammanfattningar där sökträffarna delades upp mellan granskarna. Vidare granskades artikelsammanfattningar för de återstående artiklarna av båda granskarna oberoende av varandra, och de som bedömdes relevanta lästes sedan i fulltext av båda granskarna som bedömde relevans oberoende av varandra. I de fall där granskarna bedömde inklusion och exklusion olika diskuterades de specifika artiklarna i projektgruppen och beslut om inklusion eller exklusion togs efter det.

Utforskning av studier

Att utforska av studierna handlar om att analysera och presentera den inkluderade forskningslitteraturen. Eftersom den mest omfattande frågeställningen handlade om att identifiera insatskategorier som finns beskrivna i den vetenskapliga litteraturen har litteraturen fått guida indelningar, hopslagningar och slutliga kategorier. Detta tillvägagångssätt har därmed varit induktivt, utan på förhand bestämda kategorier.

Frågeställningen om jämlikhet och jämställdhet hanterades genom en på förhand bestämd kategori. I denna kategori har översikter med ett explicit syfte att undersöka insatser utifrån dessa perspektiv samlats och tilldelats ett eget avsnitt.

Mjukvaruprogrammet NVivo använts för att på så sätt extrahera data, analysera och strukturera materialet. De inkluderade översikterna laddades in i NVivo i PDF-format och därefter har relevant innehåll kodats in i noder som vidare har analyserats av författarna för att bilda huvudnoder och barnnoder (det vill säga kategorier och underkategorier). Informationen som extraherades ur översikterna var insats, målgrupp, publikationsår och typ av substans. För översikter som hade ett explicit syfte att utföra jämlikhets- eller jämställdhetsanalyser extraherades också information om vilka grupper analyserna avsåg. För arbetet med att kategorisera insatser sorterades först översiktens egna benämningar på insatserna, analysarbetet handlade sedan om att iterativt kategorisera in dessa noder i allt större kategorier.

Resultat

I detta avsnitt redovisas först resultat från litteratursökningen och relevansbedömningen, sedan beskrivs de inkluderade litteraturöversikterna med syfte att ge en översiktlig bild av forskningsfältet.

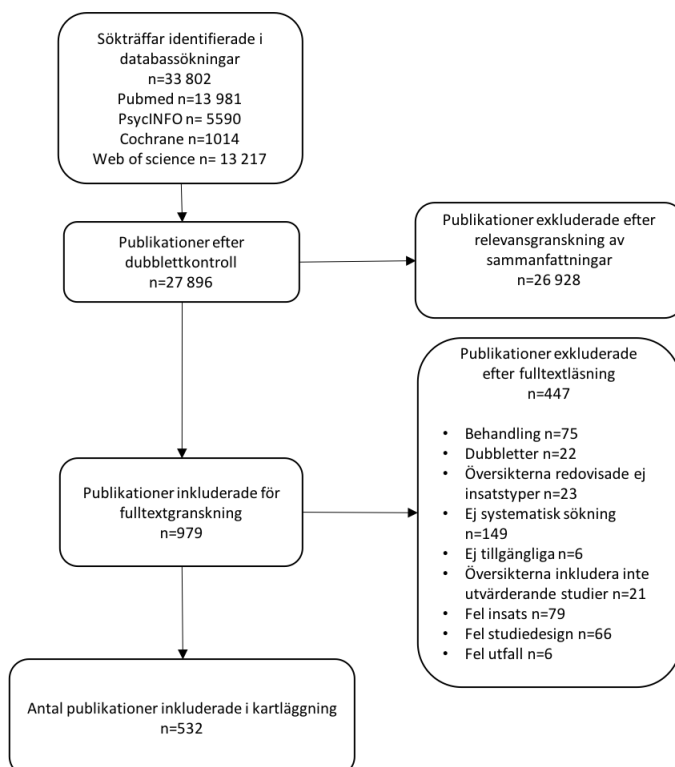
Resultat av litteratursökning och relevansbedömning

Databassökningarna resulterade i 33 802 sökträffar enligt följande fördelning:

- PsycInfo 5 590 träffar
- Cochrane 1 014 träffar
- PubMed 13 981 träffar
- Web of Science 13 217 träffar

Efter dubblettkontroller kvarstod totalt 27 896 unika träffar. Efter grovgallring och granskning av titel och sammanfattningar kvarstod 979 översikter för fulltextgranskning. I 211 översikter bedömde granskarna olika och dessa översikter diskuterades till konsensus. Fulltextgranskningen resulterade i att 532 översikter inkluderades i kartläggningen (se flödesschema i Figur 1). En lista över exkluderade studier efter fulltextläsning finns i Bilaga 2.

Figur 1 Flödesschema över relevansbedömning

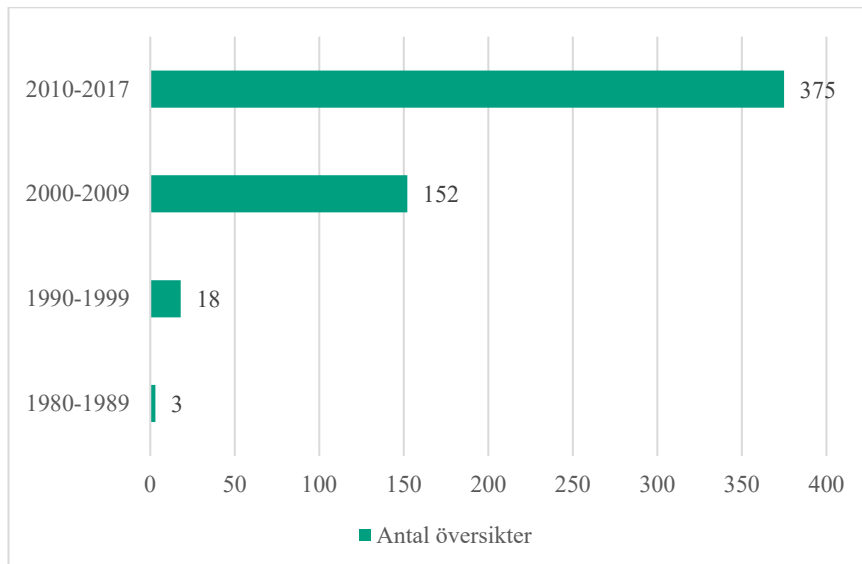

Beskrivning av de inkluderade översikterna

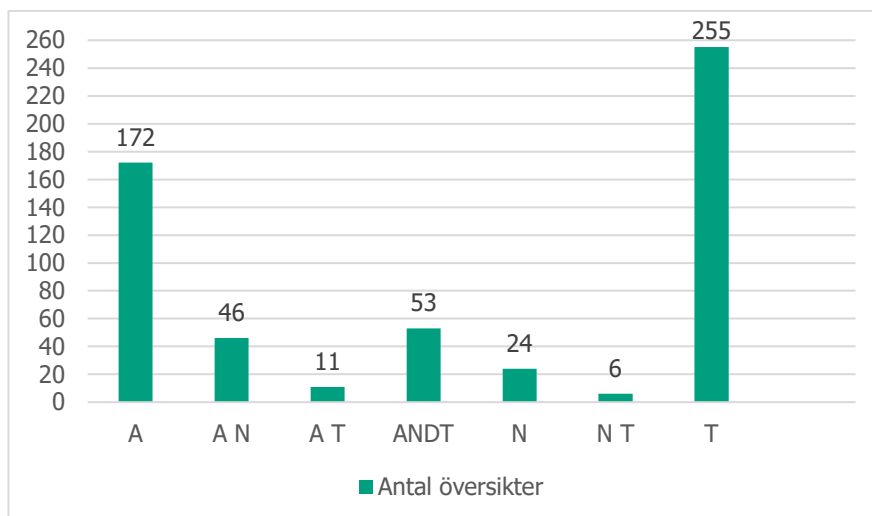
Majoriteten av översikterna var publicerade de senaste tio åren (Figur 2). Vidare var den största delen av insatserna riktade mot substansen tobak, följt av alkohol

medan insatser mot narkotika är relativt få. Inga översikter hade ett specifikt fokus på dopning, men flera översikter riktade in sig på alla typer av substanser och däribland dopning (Figur 3).

Figur 2 Antalet översikter fördelade på publikationsår

Figur 3 Antalet översikter fördelade på typ av substans

Insatser indelade per målgrupp

De flesta översikter kunde kategoriseras utifrån målgrupp. Beskrivningen nedan utgår från att många översikter inkluderade insatser riktade till flera målgrupper vilket innebär att en översikt kan finnas representerad inom flera kategorier. Indelningen i målgrupper bygger på de uppgifter som framkom av resultatet i respektive översikt.

Åldersgrupper

Totalt 191 översikter handlade om insatser riktade till barn och unga (ålder 0–18 år), 77 översikter hade fokus på insatser med avsikt att förebygga bruk och eller minska ett riskbruk av alkohol och narkotika medan 57 fokuserar på att förebygga eller minska rökning. Resterande översikter hade ett bredare fokus och undersöker förebyggande insatser inom ANDT. Ytterligare 89 översikter handlade om insatser riktade till elever och studenter, dessa var främst förebyggande insatser mot alkoholbruk eller tobaksbruk.

Totalt 17 översikter undersökte insatser riktade till unga vuxna (ålder 16–25 år), varav fyra hade fokus på insatser för att förebygga eller minska bruk av alkohol och narkotika och 13 översikter hade fokus på att förebygga eller minska tobaksbruk.

Totalt 37 översikter handlade om insatser riktade till familjer. Några riktade sig till alkohol- eller tobaksbrukande föräldrar och andra ville involvera föräldrarna i förebyggande syfte. Majoriteten av översikterna fokuserar på insatser med syfte att förebygga eller minska tobaksbruk och nio översikter fokuserar på insatser för att förebygga eller minska bruk av alkohol, narkotika och tobak medan resterande översikter riktar in sig på insatser för att förebygga alkohol och narkotika var för sig.

Totalt 131 översikter fokuserade på att undersöka insatser riktade till den vuxna befolkningen. Av dessa hade 115 översikter ett urval av både män och kvinnor medan åtta översikter hade ett urval av endast kvinnor och resterande åtta hade endast män.

Den äldre målgruppen (65+) fanns representerad i fem översikter varav en undersökte insatser för att främja hälsan, bland annat genom att screena äldre för alkohol- och tobaksbruk. De övriga fyra översikterna handlade om insatser för ett minskat tobaksbruk bland personer som rökte.

Patienter

Totalt 95 översikter hade undersökt insatser riktade till olika patientgrupper. Dessa utgjordes av individer i skilda åldrar som behövt söka vård på grund av sjukdom (diabetes, cancer, KOL etc.) eller för att de råkat ut för ett olycksfall på grund av bruk, riskbruk eller missbruk av någon substans. I 46 översikter var insatserna riktade motpatienter med bruk, riskbruk eller missbruk av alkohol och i 34 översikter på grund av tobaksbruk. I sex översikter riktades insatserna mot patienter med bruk, riskbruk, missbruk eller beroende av alkohol och narkotika och i nio översikter mot patienter med bruk, riskbruk, missbruk eller beroende av antingen alkohol, narkotika eller tobak.

Gravida kvinnor

I 32 översikter handlade insatserna om att ge till gravida kvinnor stöd för ett rökstopp eller minskat alkoholbruk. Majoriteten av översikterna var individriktade.

Gatekeepers

Totalt 12 översikter hade fokus på att undersöka insatser riktade till så kallade ”gatekeepers”. En ”gatekeeper” är en person, oftast med någon typ av utbildning på området, med en relation till eller att denne står i kontakt med de individer som kan behöva stöd, för att öka chansen till ett minskat bruk av tobak, alkohol eller narkotika. Av dessa handlade nio översikter om insatser för att utbilda hälso- och sjukvårdspersonal, en handlade om insatser riktade till individer som arbetade inom kriminalvården och två handlade om insatser riktade till affärsinnehavare.

Arbetstagare

I 20 översikter låg fokus på insatser riktade till arbetstagare, varav fem översikter hade för avsikt att undersöka insatser för att förebygga ett riskbruk och/eller missbruk av alkohol. Av dessa hade 15 översikter för avsikt att undersöka insatser med fokus på ett minskat tobaksbruk.

Förare

Nio översikter handlade om insatser för att förebygga rattonykterhet varav två handlade om insatser till individer dömda för rattonykterhet.

Interner

I fyra översikter var målgruppen interner. I en översikt undersöktes effekten av mindfulness och meditation för ett minskat alkohol- och narkotikamissbruk, en undersökte insatser för ett minskat alkoholmissbruk och två översikter undersökte effekten av insatser för ett minskat tobaksbruk i ett urval av interner.

Militärer och militärveteraner

I fem översikter undersöktes insatser riktade till militärer och veteraner där två hade fokus på att undersöka insatser som har som syfte att förebygga eller minska tobaksbruk och tre har som syfte att minska ett alkoholbruk.

Personer med missbruksproblem

Insatser som fokuserade på att undersöka insatser riktade till personer med missbruksproblem återfanns i tio översikter, varav en av översikterna undersökte insatser med fokus på att minska alkohol- och narkotikamissbruk och resterande nio översikter handlade om insatser som ska minska ett alkoholmissbruk.

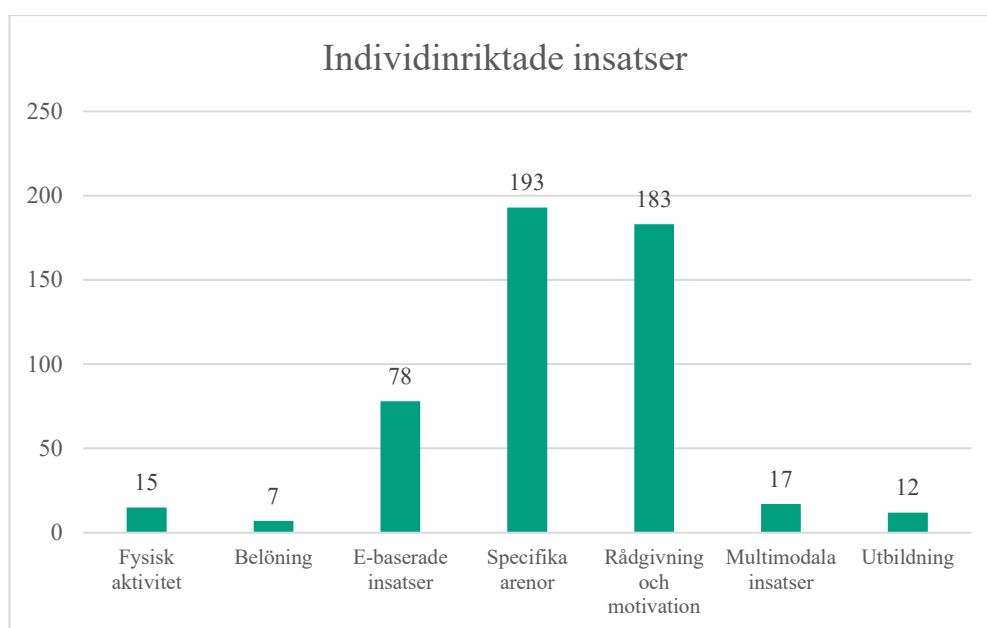
Insatskategorier

Sammantaget visade de inkluderade översikterna att det fanns en rad olika insatser utvärderade. Två övergripande kategorier har identifierats:

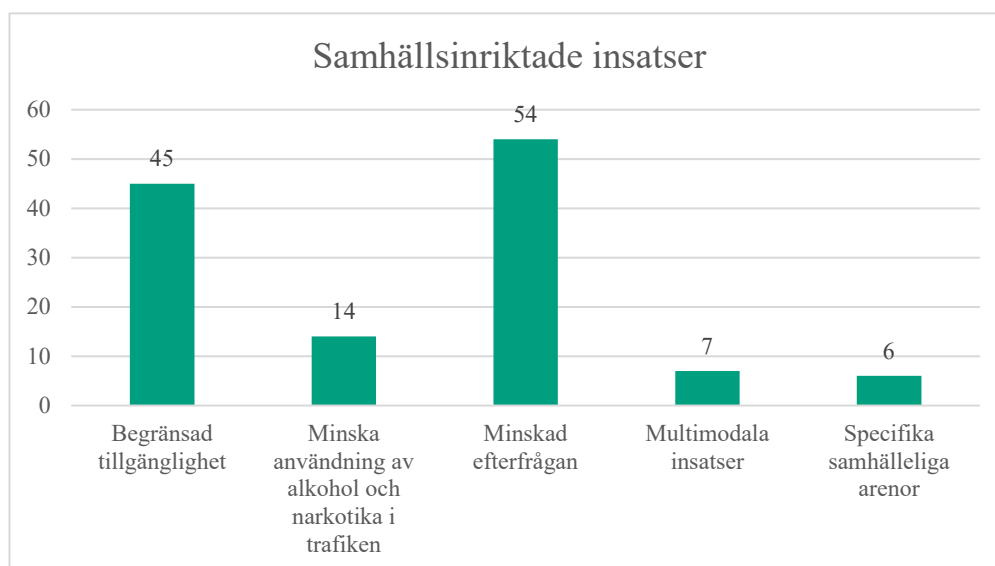
- Individinriktade insatser (n=451)
- Samhällsinriktade insatser (n=111)

Utifrån dessa två övergripande kategorierna har underkategorier av insatser skapats, vilka fortsättningsvis benämns *insatstyper*. Fördelningen av översikter utifrån insatstyper redovisas i Figur 4 respektive Figur 5. Observera att samma översikt kan vara inkluderad i flera olika insatskategorier och inom samma insatskategori kan samma översikt finnas representerad i flera underkategorier.

Figur 4 Antal översikter fördelade på individinriktade insatser

Figur 5 Antal översikter fördelade på samhällsinriktade insatser

Individinriktade insatser

I kategorin individinriktade insatser återfinns insatser med tydligt fokus på att nå och påverka individen direkt. De individinriktade insatserna är nedan kategoriserade i flertalet olika insatstyper. Referenser till de inkluderade översikterna som redovisas för i detta avsnitt återfinns uppdelat per insatstyp i Bilaga 3.

Fysisk aktivitet

Totalt identifierades 15 översikter som handlade om fysisk aktivitet (se Tabell 2). Fysisk aktivitet kunde vidare delas upp i tre underkategorier:

- Yoga
- Mindfulness
- Träning

Majoriteten av insatserna riktades mot användning av tobak och alkohol. Fysisk aktivitet är utvärderat för en rad olika målgrupper men där underkategorin träning ofta är testat på barn och unga i olika träningsmiljöer medan mindfulness och yoga var inriktat mot vuxna.

Tabell 2 Sammanfattning av insatser baserade på fysisk aktivitet

Insatstyp	Antal översikter	Utvärderat för
Yoga	1	Tobak
Mindfulness	5	Alkohol Narkotika Tobak
Träning	10	Alkohol Narkotika Tobak

Belöning

Totalt sju översikter handlade om olika typer av belöningsinsatser såsom sluta röka-tävlingar och olika incitamentsbaserade insatser (Tabell 3). Incitamenten kunde vara exempelvis finansiella eller materiella. Insatserna i denna kategori utgjordes enbart av tobaksavvänjning för vuxna.

Tabell 3 Sammanfattning av insatser baserade på belöning

Insatstyp	Antal översikter	Utvärderat för
Sluta röka-tävlingar	3	Tobak
Incitamentsschema	4	Tobak

E-baserade insatser

Totalt 78 översikter beskrev e-baserade insatser (Tabell 7). Denna insatstyp var relativt ny, men ingår i ett snabbt växande område där man genom e-baserade verktyg försöker förebygga användning eller förändra redan etablerade beteenden. E-baserade insatser kunde delas in i:

- Mobilapplikationer
- Dator och CD-ROM
- Internetbaserade insatser
- Textmeddelanden

Insatserna riktade sig framförallt mot alkohol- och tobaksbruk, men det fanns också en del dator- och internetbaserade insatser som riktade sig mot att förebygga narkotikabruk.

Tabell 4 Sammanfattning av e-baserade insatser

Insatstyp	Underkategori	Antal översikter	Utvärderat för
E-baserade insatser		78	Alkohol Narkotika Tobak
	Mobilapplikationer	5	Alkohol Tobak
	Datorprogram och CD-ROM	24	Alkohol Narkotika Tobak
	Internetbaserade insatser	49	Alkohol Narkotika Tobak
	Textmeddelanden	15	Alkohol Tobak

Specifika arenor

I 193 översikterna fanns insatser där arenan lyftes fram som en av de mest centrala delarna. Anledningen till att skapa en specifik kategori av detta, trots att insatsernas innehåll liknar andra insatskategorier, är att forskningslitteraturen benämner dessa insatser med fokus på arena och att det tydliggör variationen inom forskningsfältet. Den största delen av dessa översikter beskrev skolbaserade insatser, följt av insatser för familj och arbetsplatsinsatser (Tabell 4).

Tabell 5 Sammanfattning av insatser bundna till specifika arenor

Insatstyp	Underkategori	Antal översikter	Utvärderat för
Insatser bundna till specifika arenor		193	Alkohol Narkotika Tobak
	Arbetsplatsinsatser	23	Alkohol Tobak
	Insatser inom kriminalvård	2	Tobak
	Hälsa- och sjukvård	22	Alkohol Narkotika Tobak
	Insatser för familj	49	Alkohol Narkotika Tobak
	Kulturellt anpassade insatser	1	Alkohol Narkotika
	Apotek	2	Tobak
	Insatser för försvarsmakten	1	Alkohol
	Insatser inom trossamfund	3	Tobak
	Skolbaserade insatser	116	Alkohol Narkotika Tobak

Arbetsplatsinsatser

Totalt 23 översikter beskrev arbetsplatsinsatser. Insatserna riktade sig i de allra flesta fall mot användning av tobak och då framförallt i form av tobaksavvänjning. Det fanns också ett antal insatser som riktar sig mot riskbruk av alkohol. Vanliga tekniker inom området var anpassning av miljön för att minska rökning, screening och rådgivning, belöningsinsatser, multimodala arbetsplatsprogram och självhjälp-material.

Insatser inom kriminalvård

I två av översikterna beskrevs insatser utförda i fängelse. Insatserna riktade sig mot att förebygga tobaksanvändning och handlade om olika typer av rökförbud och rådgivning.

Insatser inom hälso- och sjukvård

Totalt 22 översikter beskrev insatser utförda inom hälso- och sjukvård. Här rymdes insatser utförda av sjuksköterskor och tandläkare och insatser riktade till olika typer av patientgrupper med förhöjd risk för missbruk med mera.

Insatser för familj

Totalt 49 översikter beskrev insatser riktade mot familj. Dessa insatser gick vidare att dela upp i två mer specifika insatstyper:

- Familjebaserade insatser
- Insatser för gravida och partners

I familjebaserade insatser rymdes specifika familjeprogram där fokus var att förebygga bruk hos barnen i familjen. Insatser för gravida och partners handlade om att skydda foster och unga barn från skador av alkohol och tobak orsakade av föräldrarnas bruk.

Kulturellt anpassade insatser

En översikt utvärderade effekten av kulturellt anpassade insatser för minoritetsgrupper. I översikten framgick inte vilken typ av teknik som insatserna byggde på utan alla insatser behandlades som ”kulturellt anpassade insatser”. I översikten utvärderades effekter på bruk av alkohol och cannabis för ungdomar.

Insatser på apotek

Två översikter utvärderade insatser utförda av personal på apotek. Insatserna riktade sig mot tobaksbruk och handlade framförallt om att personalen gav råd, feedback och broschyrer till kunder.

Insatser specifika för försvarsmakt

En översikt utvärderade insatser riktade till anställda inom försvarsmakt. Här fanns specifika insatsprogram som är utvecklade för försvarsmaktens arena. Programmen riktade sig mot bruk av alkohol. Det fanns andra översikter som exempelvis rådgivning som ibland utvärderades inom försvarsmakten; dessa har då kategoriserats i insatstypen rådgivning.

Insatser inom trossamfund

Två översikter beskrev insatser utförda i den kristna kyrkans arena. Insatserna riktades mot tobaksbruk och handlade om olika typer av gruppsamtal, videouppspelningar och individuell rådgivning med mera.

Skolbaserade insatser

Bland skolbaserade insatser (n=116) inryms två underkategorier:

- Grundskola och gymnasium
- Högre utbildning

Majoriteten av insatserna var utförda inom grundskola och gymnasium och insatserna var framförallt större program som utvecklats specifikt för olika årskurser. Dessa program riktade ofta in sig på att förebygga flera olika substanser i olika kombinationer, det vill säga alkohol, narkotika och tobak eller alkohol och

narkotika eller alkohol och tobak. I en av översikterna inkluderades insatser som riktar sig mot dopning, men övriga översikter beskriver enbart programmen som ”förebyggande mot substanser”. Vilka substanser som avses framgick inte. . Programmen inom grundskola och gymnasium riktade sig oftast mot att förebygga att barn och unga börjar använda substanser, men det fanns också insatser som riktade sig mot barn och unga som redan använt någon substans. Insatser inom högre utbildning, såsom högskola och universitet, handlade till stora delar om insatser för att förebygga riskbruk av alkohol och användning av cannabis och tobak. Insatserna inom högre utbildning var i större utsträckning utformade för att ge individuell återkoppling på beteenden kopplat till användning av substanser.

Rådgivning och motivation

I insatskategorin rådgivning och motivation ingick insatser som bygger på att genom olika rådgivnings- och motivationstekniker förändra riskfyllda beteenden avseende alkohol, narkotika, dopning eller tobak. Totalt identifierades 183 översikter (Tabell 5). Följande uppdelning kunnat urskiljas i litteraturen:

- Grupprogram
- Motiverande samtal
- Ospecifika beteendeinsatser
- Rådgivning face-to-face
- Självhjälpmaterial
- Telefonhjälpnummer
- Kompisstöd och mentorskap

Den vanligaste formen av rådgivning var vad som i litteraturen omnämns ”brief advice” eller ”brief intervention”. Detta är ett paraplybegrepp som innefattade olika korta rådgivande insatser. Vanligtvis utfördes först en riskscreening och sedan en kortare rådgivning. Denna form av rådgivning var vanlig inom hälso- och sjukvården, skola, arbetsplatser men utfördes också inom en rad andra arenor. Bland rådgivning och motivation fanns många översikter som fokuserade på att utvärdera om vissa beteendeförändringstekniker hade bättre effekt än andra, exempel på sådana teorier som utvärderades är transtheoretical model, social marketing och stage based interventions. I dessa översikter gavs insatstekniken ingen betydelse utan fokus var på de grundläggande beteendeförändringsteorierna som använts.

Tabell 6 Sammanfattning av insatser med rådgivning och motivation

Insatstyp	Underkategori	Antal översikter	Utvärderat för
Rådgivning och motivation		183	Alkohol Tobak Narkotika
	Grupprogram	6	Narkotika Tobak
	Motiverande samtal	35	Alkohol Tobak Narkotika
	Ospecifika beteendeinsatser	18	Alkohol Tobak Narkotika
	Rådgivning face-to-face	131	Alkohol Tobak Narkotika
	Självhjälpsmaterial	29	Alkohol Tobak Narkotika
	Telefonhjälp linjer	6	Alkohol Tobak
	Kompisstöd och mentorskap	8	Alkohol Narkotika Tobak

Multimodala insatser

Med multimodala insatser avses insatspaket som kombinerat olika typer av individriktade insatstekniker, Totalt 17 översikter beskrev multimodala insatser (Tabell 6). Exempel på sådana var kombinationer av familje- och skolinsatser, insatser med utbildning, telefonrådgivning och självhjälpsmaterial till utsatta grupper eller insatser som riktade sig till att förebygga flera olika riskfaktorer. I de multimodala insatserna som beskrevs utvärderades insatser mot bruk av tobak och alkohol.

Tabell 7 Sammanfattning av multimodala insatser

Insatstyp	Antal översikter	Utvärderat för
Multimodala insatser	17	Alkohol Tobak

Utbildningsinsatser

Tretton översikter tillhörde insatstypen utbildning (Tabell 8). Vidare gick det att dela in utbildningsinsatser i tre underkategorier:

- Utbildning till vuxna

- Utbildning till barn och unga utanför skola
- Träning till gatekeepers

Utbildningsinsatserna för barn och unga riktade sig oftast till personer med hög risk för missbruk och beroende av alkohol, narkotika och tobak. I underkategorin träning av gatekeepers riktade samtliga utvärderade insatserna in sig på att träna hälso- och sjukvårdspersonal att bli gatekeepers.

Tabell 8 Sammanfattning av insatser baserade på utbildningsinsatser

Insattstyp	Underkategori	Antal översikter	Utvärderat för
Utbildningsinsatser		12	Alkohol Narkotika Tobak
	Utbildning till vuxna	2	Alkohol Tobak
	Utbildning till barn och unga utanför skola	6	Alkohol Narkotika Tobak
	Träning av gatekeepers	5	Alkohol Narkotika Tobak

Samhällsinriktade insatser

Denna kategori innefattar insatser som utförs på populationsnivå. Dessa insatser kunde vara såväl olika typer av lagar eller policys, finansiella regleringar och marknadsregleringar, som utbildning för viktiga samhällsaktörer och informationskampanjer. Referenser till de inkluderade översikterna som redovisas för i detta avsnitt återfinns uppdelat per insattstyp i Bilaga 3.

Begränsa tillgänglighet

I denna kategori återfanns insatser som på olika sätt syftar till att minska tillgängligheten av ANDT inom samhällets arenor. Totalt 43 översikter beskrev insatser inom denna kategori (Tabell 9).

Tabell 9 Sammanfattning av insatser för att begränsa tillgänglighet

Insatstyp	Underkategori	Antal översikter	Utvärderat för
Insatser för att begränsa tillgänglighet		43	Alkohol Tobak
	Begränsa tillgänglighet för barn och unga	11	Alkohol Narkotika Tobak
	Restriktioner av försäljning	26	Alkohol Tobak
	Förbud mot bruk inom olika arenor	20	Alkohol Tobak

Begränsa tillgänglighet för barn och unga

Totalt 11 översikter beskrev insatser som riktade sig mot att minska tillgängligheten av substanser specifikt för barn och unga. Dessa insatser kunde delas in i fyra underkategorier:

- ID-kontroll vid försäljning
- Minimiålder
- Insatser riktade mot återförsäljare
- Elektroniska lås på cigarettmaskiner
- Strafförelägganden

Många av översikterna utvärderade insatser riktade mot återförsäljare, till exempel licensiering, slumpmässiga inspektioner och utbildning av återförsäljare av tobak.

Restriktioner av försäljning

Totalt 26 översikter beskrev insatser som handlade om att på olika sätt genom restriktioner av försäljning av substanser förebygga användning och överanvändning. Insatserna var riktade mot bruk, riskbruk, missbruk eller beroende av alkohol och tobak. Majoriteten av alla insatser handlade om att reglera marknaden genom skatter och prissättning. En översikt berörde en insats om privatisering av alkoholförsäljning som metod för att förebygga överanvändning av drycker med högre alkoholhalt.

Förbud mot bruk inom olika arenor

I 20 översikter beskrevs förbud mot bruk av alkohol eller tobak inom olika arenor. Det handlade om rökförbud på olika allmänna platser, inom skola eller arbetsplats och kunde röra sig om både lagstiftningar och lokala policybeslut.

Minska användning av alkohol och narkotika i trafiken

Totalt 14 översikter beskrev insatser som syftade till att minska användning av alkohol i trafiken. Insatserna inom detta område gick att dela in i 8 underkategorier:

- Alkolås i bilar
- Kortare beteendeinsatser
- Lagar för promillehalter
- Mediakampanjer
- Multimodala program
- Nykterhetskontroller
- Ökad polisnärvaro i trafiken
- Utsedda förarprogram

Bland ovan listade underkategorier återfinns exempelvis multimodala program, mediakampanjer och kortare beteendeinsatser. Dessa insatskategorier finns också som egna insattstyper i denna kartläggning..

Minskad efterfrågan

I denna kategori finns insatser som syftade till att minska efterfrågan av substanser. Totalt 54 översikter beskrev insatser inom denna kategori.

Tabell 10 Sammanfattning av insatser för att minska efterfrågan

Insattstyp	Underkategori	Antal översikter	Utvärderat för
Insatser för att minska efterfrågan		54	Alkohol Tobak
	Mediakampanjer	38	Alkohol Narkotika Tobak
	Produktpaketering och varningstexter	13	Alkohol Tobak
	Restriktioner av marknadsföring och reklam	7	Alkohol Tobak

Mediakampanjer

Totalt 38 översikter beskrev olika mediakampanjer. Mediakampanjerna kunde vara riktade mot hela samhällen, specifikt mot barn och unga respektive vuxna eller mot mindre populationer såsom minoritetsbefolkningar. Det fanns också översikter som fokuserar på att utvärdera generella mediakampanjers påverkan på utsatta grupper. Majoriteten av mediakampanjerna riktar sig mot tobaksbruk,.

Produktpaketering och varningstexter

Insattstypen produktpaketering och varningstexter innefattade insatser såsom varningstexter, bilder eller hälsomeddelanden på tobaksvaror eller märkning av promillehalt på alkoholhaltiga drycker. Tretton översikter beskrev insatser inom detta område.

Restriktioner av marknadsföring och reklam

Totalt sju översikter beskrev insatser som handlade om att på olika sätt reglera marknadsföring och reklam av alkohol och tobak. Exempel på insatser är totala reklamförbud, delvisa förbud mot reklam och insatser mot marknadsföring i detaljhandeln.

Multimodala insatser

Med multimodala insatser avses här projekt där flera olika samhällsinriktade insatser kombineras. Totalt sju översikter beskrev detta (Tabell 11). Exempel på sådana projekt är ”Finnish Tobacco control Act”, ”Smoking intolerance in Canada”, U.S tobacco control Act, Neighbours for a smokefree Northside. De två första handlade om att genom lagar och regleringar påverka tobaksanvändning nationellt, medan den sistnämnda handlar om att genom kampanjer, fester, utbildning och reklam minska tobaksanvändningen. De multimodala insatserna som beskrevs i översikterna var enbart riktade mot tobaksbruk.

Tabell 11 Sammanfattning av multimodala insatser

Insatstyp	Antal översikter	Utvärderat för
Multimodala insatser	7	Tobak

Specifika samhällliga arenor

I denna insatstyp inkluderades insatser som utfördes inom specifika arenor. Totalt sex översikter beskrev insatser inom denna insatskategori. Det gick att dela in området i underkategorierna resurser för vård och behandling och insatser i krogmiljö.

Tabell 12 Sammanfattning av insatser inom specifika samhällliga arenor

Insatstyp	Underkategori	Antal översikter	Utvärderat för
Insatser inom specifika samhällliga arenor		6	Alkohol Tobak
	Resurser för vård och behandling	2	Tobak
	Insatser i krogmiljö	4	Alkohol Tobak

Resurser för vård och behandling

I två av översikterna hade insatser identifierats som syftar till att förenkla tillgången till hjälp för tobaksavvänjning. Insatserna handlade om att införa olika typer av sluta-röka tjänster och att förenkla tillgången till psykosociala rökavvänjningstjänster.

Insatser i krogmiljö

I fyra översikter beskrev olika insatser som syftar till att minska skadligt bruk av alkohol på nattklubbar. Exempel på insatser är utbildning till serveringspersonal och policys för ID-kontroller.

Systematiska översikter som beaktar jämlikhet eller jämställdhet

I detta avsnitt presenteras de översikter som haft ett explicit syfte att beakta jämlikhet (utbildning, inkomst, födelseland, sexuell läggning osv.) eller jämställdhet (kön), antingen genom riktade insatser till vad författarna definierar som utsatta grupper eller genom att studera effekten av universella insatser i olika grupper. Dessa översikter är också inkluderade i tidigare avsnitt. Referenser för de översikter som beaktar aspekter av jämlikhet eller jämställdhet återfinns uppdelat per undergrupp i Bilaga 3.

Sammanlagt identifierades 42 översikter som hade för avsikt att beakta olika aspekter av jämlikhet eller jämställdhet och översikternas fokus fördelas på följande tre områden: socioekonomisk position, etniska minoriteter samt genus och HBTQ.

Socioekonomisk position

Totalt tio översikter fokuserade på att undersöka förebyggande insatser ur ett socioekonomiskt perspektiv. Av dessa utgick fem översikter från utsatthet med avseende på socioekonomisk position. Två av dessa hade undersökt insatser riktade till vuxnas hälsobeteende inklusive minskat tobaksbruk och tre syftade till att undersöka effekten av rökavvänjningsinsatser. Övriga fem översikter hade en uttalad ambition att analysera konsekvenser på jämlikhet bland vuxna och unga i åldern 11–25 år.

Etniska minoriteter

Totalt 25 översikter fokuserade på etniska minoriteter. Av dessa hade åtta syftet att kartlägga insatser riktade till barn och unga samt familjer inom etniska minoriteter. Totalt 15 översikter riktade in sig på att kartlägga insatser till vuxna, varav nio undersökte insatser för ursprungsbefolkningen i USA, Kanada, Australien och på Nya Zeeland. Resterande två översikter hade fokus på insatser riktade till gravida kvinnor inom etniska minoritetsbefolkningar.

Genus och HBTQ

Totalt sju översikter antog ett genusperspektiv (hänsyn till både det biologiska och sociala könet och till skillnader i makt, inflytande och resurser mellan könen) eller ett HBTQ-perspektiv (hänsyn till de livsvillkor som utmärker homosexuella, bisexuella, transsexuella och personer som uttrycker queer-identitet).

En översikt hade ett genusperspektiv på insatser riktade till föräldrar (med små barn 0–3 år) med missbruksproblematik och en översikt hade genusperspektiv på tobaks- och alkoholpreventiva insatser riktade specifikt till unga flickor och kvinnor. Ytterligare en översikt hade ett genusperspektiv på policyinsatser för alkoholprevention och en översikt jämförde insatser riktade till vuxna som rökte, där effekter återgavs i form av stratifierade resultat för män och kvinnor.

I två översikter undersöktes tobakspreventiva insatser riktade till personer som identifierar sig som homosexuella, bisexuella, transsexuella och till personer som uttrycker queer-identitet. En översikt hade syftet att undersöka interventioner för att reducera riskbruk av alkohol och narkotika bland transsexuella personer.

Författarnas slutsatser om effekter

I Bilaga 4 presenteras de slutsatser som författarna till litteraturöversikterna gör om effekter av förebyggande insatser inom ANDT-området. För varje översikt, uppdelat på insatskategori och därefter insatstyp, beskrivs detta genom:

- Positiv effekt: det står explicit i översiktens sammanfattning eller resultatdel att positiv effekt påvisats (+)
- Ingen effekt: det står explicit i översiktens sammanfattning eller resultatdel att den utvärderade insatsen inte har effekt (-)
- Oklar effekt: författarna drar slutsatsen att det behövs mer forskning för att kunna dra slutsatser om effekter (+/-)
- Underlag saknas: syftet var inte att utvärdera effekter utan istället att kartlägga aspekter av litteraturen (?)

Vi påminner om att Folkhälsomyndigheten inte har kvalitetsgranskat de ingående litteraturöversikterna eller de i översikterna ingående studierna och kan därför inte bedöma om författarnas slutsatser om effekter är rättvisande.

Diskussion

Det samlade vetenskapliga underlaget i denna kartläggande litteraturöversikt består av 532 systematiska litteraturöversikter om förebyggande insatser inom ANDT-området. Flest översikter handlade om tobaksförebyggande insatser, följt av alkoholförebyggande. En övervägande andel av översikterna behandlade individinriktade insatser, framför samhällsinriktade insatser. Förutom dessa två kategorier kunde materialet delas in i 12 olika insatstyper och ytterligare ett antal underkategorier av insatser.

Det var 42 översikter, knappt 8 procent, som hade ett uttalat fokus på att belysa jämlikhets- och jämställdhetsaspekter. Dessa undersökte hur ANDT-förebyggande insatser beaktade eller påverkade olika grupper utifrån socioekonomisk position, etniska minoriteter, kön/genus och sexuell läggning.

Att majoriteten av översikterna handlade om individinriktade insatser behöver inte innebära att det i samhället utförs fler individinriktade än samhällsinriktade insatser. Det kan istället bero på att det finns en mer etablerad tradition av att utvärdera individinriktade insatser. Förändringar på populationsnivå när det gäller användning av alkohol, narkotika, dopning och tobak påverkas av många faktorer och det är svårt att undersöka vilken effekt som kan tillskrivas en samhällsinriktad insats.

Resultatet är tänkt att ge en karta över vilka insatstyper som finns utvärderade inom området ANDT. I arbetet framkom kategorier som kan kopplas till ANDT-strategins mål 1–3 och de flesta insatsområden därunder (3). Kartläggningen visar att det finns en stor mängd forskning som utvärderar ANDT-förebyggande insatser. Detta överensstämmer med SBU:s slutsatser gällande omfattningen av tillgänglig forskningslitteratur om att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga (2). Vidare konstaterade SBU att det trots mängden litteratur finns omfattande kunskapsluckor. Eftersom vi inte har kvalitetsgranskat materialet kan vi utifrån vårt arbete inte uttala oss om kunskapsluckor för någon av de grupper vi inkluderat. Vi kan däremot konstatera att dopningsförebyggande insatser är underrepresenterat i forskningslitteraturen.

Metodologiska val och begränsningar

Kategoriseringen har till stor del varit induktiv och ledd av hur forskningen definierat kategorier av insatser. Det finns andra möjliga sätt att kategorisera materialet, exempelvis helt utifrån arena eller helt utifrån hur insatsen utförts utan hänsyn till kontext eller om insatsen är samhälls- eller individinriktad. Resultatet av en sådan kategorisering hade i större utsträckning visat hur lika insatserna i grunden är varandra. Genom att kategorisera på det sätt som gjordes i denna kartläggande litteraturöversikt framkommer en större bredd gällande insatstyper.

Det finns metodologiska svagheter i genomförandet varav en är att sökningarna begränsades till publicerade litteraturöversikter. Detta innebär bland annat att

originalstudier som inte inkluderats i publicerade översikter saknas, att detaljerade beskrivningar av insatserna saknas och att det kan vara skillnad på kvalitet i litteraturöversikten jämfört med ingående originalstudier. Vidare var söksträngen bred och resulterade i ett stort antal träffar som kunnat undvikas genom en större träffsäkerhet i litteratursökningen. En svaghet är också att översikterna inte kvalitetsgranskades, exempelvis utifrån granskningsmallen AMSTAR, utan begränsades till kravet om strukturerad sökning i minst två databaser. Därför har vi enbart återgett författarnas egna slutsatser om de ANDT-förebyggande insatsernas effekter (Bilaga 4). Att översikterna inte kvalitetsgranskades innebär också att vi inte kan uttala oss om eventuella forskningsluckor, då detta förutsätter kunskap om studiernas kvalitet.

Slutsatser

Det finns en omfattande mängd forskningslitteratur om utvärderingar av insatser för att förebygga bruk, riskbruk, missbruk och beroende av ANDT. Det handlar om ett brett spektrum av insatser för olika målgrupper och inom olika arenor och kontexter. Däremot är det fortfarande sällsynt med utvärderingar inom dopningsområdet och med utvärderingar som beaktar jämlikhet och jämlikhet i hälsa på ANDT-området. Denna kartläggande litteraturöversikt erbjuder en karta över forskning om ANDT-förebyggande insatser. Förhoppningen är att resultaten ska kunna användas för ökad förståelse av särskilda utvärderingsfrågor och för att identifiera insatstyper där det behövs mer kunskap, antingen genom fördjupade sammanställningar av litteraturen eller nya empiriska utvärderingar.

Referenser

1. Folkhälsomyndigheten.Handledning för litteraturoversikter, förutsättningar och metodsteg för kunskapsframtagande baserat på forskningslitteratur vid folkhälsomyndigheten. Folkhälsomyndigheten; 2017.
2. SBU. Att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU); 2015. SBU-rapport nr 243. ISBN 978-91-85413-87-4.
3. Regeringen. En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016 – 2020. Skr. 2015/16:86.

Bilagor

- Bilaga 1: Redovisning av litteratursökningarna
- Bilaga 2: Förteckning över exkluderade referenser
- Bilaga 3: Referenser av inkluderade studier uppdelat per insatskategori
- Bilaga 4: Författarnas slutsatser om effekter av förebyggande ANDT-insatser

I rapporten redovisas resultaten från en kartläggande litteraturöversikt av omfattningen och karaktären av forskningen om förebyggande insatser inom området alkohol, narkotika, dopning och tobak. Resultatet är tänkt att ge en karta över vilka insatstyper som finns utvärderade inom området ANDT.

Rapporten kan användas av samordnare, beslutsfattare eller forskare för att öka förståelsen för specifika utvärderingsfrågor inom ANDT-området och kan ge vägledning för behov av ytterligare kunskap.

Folkhälsomyndigheten är en nationell kunskapsmyndighet som arbetar för en bättre folkhälsa. Det gör myndigheten genom att utveckla och stödja samhällets arbete med att främja hälsa, förebygga ohälsa och skydda mot hälsothot.

Vår vision är en folkhälsa som stärker samhällets utveckling.

Folkhälsomyndigheten

Solna Nobels väg 18, SE-171 82 Solna **Östersund** Forskarens väg 3, SE-831 40 Östersund.

www.folkhalsomyndigheten.se